

RAZISKOVANJE KOT PODLAGA PROSTORSKEMU NAČRTOVANJU

PREDSTAVITEV IN RAZMIŠLJANJA OB ŠTUDIJI POT – NAJVEČJA NAČRTOVANA
JAVNA POVRŠINA V LJUBLJANI

Ana Barbič

Maja Simoneti, Urška Kranjc in Luka Vidic so avtorji publikacije »POT, največja načrtovana javna zelena površina v Ljubljani« (Ljubljana: Trajekt – zavod za prostorsko kulturo, 2008, 97 strani), ki so jo avtorji podnaslovili »Raziskava načrtovalske ideje z izhodišči za prostorsko in programsko nadgradnjo« in opredelili kot knjižno izdajo rezultatov raziskovalnega projekta, izdelanega za potrebe Mestne občine Ljubljana.

Predstavitve raziskovalnega poročila in razmišljanja o njem sem se lotila iz dveh razlogov:

- da predstavim metodološko vrednost celovitega pristopa k obravnavi raziskovalne teme in
- da opozorim na uporabnost predhodnih empiričnih raziskav, katerih rezultati/ugotovitve so izhodišča in strokovne podlage za prostorsko načrtovanje.

V **uvodnem** poglavju avtorji umestijo raziskovalno temo v ustrezen teoretski okvir, opremljen z navajanjem tujih in domačih empiričnih raziskav, kar je nepogrešljivo izhodišče vsakega raziskovalnega dela, opredelitev osnovnih pojmov pa neizogibno orodje vsake empirične raziskave. Posebej izpostavijo ranljivost zelenih površin, ki »so v naselju ogrožene dvakrat, in sicer zaradi spreminjanja naravnih pogojev in drugih rab« (str. 5). Neposredno jih ogroža sprememba namembnosti zelenih površin (pozidava), posredno pa številni, slabše zaznavni vzroki (napačno parkirana vozila, soljenje cest, pasje uriniranje, suša, onesnažen zrak), a je končni učinek čez nekaj časa podoben (str. 5). Ugotovitev je posebej pomembna, ker lahko prispeva tako k ozaveščanju uporabnikov zelenih površin kot njihovih upravljavcev in širše javnosti. Čeprav sem prepričana (seveda brez pravih dokazov za to), da se vedno več državljanov Slovenije zaveda nujnosti skrbi za lastno okolje, pa verjamem, da je še precej ljudi, ki mislijo, da mora tudi za njihovo neposredno okolje poskrbeti kdo drug. Pred nedavnim sem namreč v enem od časopisov zasledila novičko, da nekateri stanovalci nekega bloka niso pripravljene prispevati niti evra na leto za vzdrževanje (košnjo) zelenih površin pred blokom. Morda pa so sami pripravljene zelenico pokositi ali morda celo posaditi cvetje in obrezati grmovnice! Tipologijo in funkcije mestnih zelenih površin avtorji nadgradijo z opredelitvijo načrtovanja kot »ustvarjanja pogojev za razvoj dejavnosti, rab in ureditev v prostoru«, ob čemer opozorijo, da je »pravočasna rezervacija prostora za ureditev zelenih površin [...] ključno zagotovilo za kakovost preskrbe naselja z zelenimi površinami« (str. 6).

Poglavje **Pomen in načrtovanje javnih mestnih zelenih površin** (str. 7–10) avtorji uvedejo z ugotovitvijo, po kateri so javne zelene površine, ki so pod enakimi pogoji dostopne vsem uporabnikom, eden od ključnih kazalcev kakovosti življenja v naselju. Opozorijo na raziskave, ki povezujejo javne zelene površine z zdravjem prebivalstva in z njihovimi ekonomskimi učinki

na posamezne dejavnosti in naselja kot celote. Opozorijo pa tudi na probleme urejanja javnih zelenih površin v zaostrenih gospodarskih razmerah. Kljub temu avtorji študije ugotavljajo, da je Mestna uprava Ljubljane »v zadnjih letih ponovno začela bolj odločno prevzemati skrb za vzdrževanje javnih zelenih površin, vendar še zdaleč ni vzpostavila stabilnih pogojev za zagotavljanje kakovosti« (str. 7). Opozorilo na večje potrebe meščanov po obsegu javnih zelenih površin in programski pestrosti ter višja pričakovanja, vezana na njihovo vzdrževanje, terja empirično potrditev, saj je bila po mnenju avtorjev zadnja raziskava prostočasnih navad in načinov rabe zelenih površin zadnjič preverjena leta 1972 (Mlinar). Seveda pa ta ugotovitev ne pomeni, da odtlej v Ljubljani ni bila opravljena nobena raziskava na temo javnih zelenih površin v Ljubljani. Ker je eno opravila ena od avtoric obravnavane študije, bi jo kazalo kljub skromnosti avtorice vsaj omeniti.

Kot središčna misel tega poglavja izstopa ugotovitev, da je »načrtovanje zelenih in odprtih površin [...] prirejeno pravilom sistema, ki naj povezuje potrebe ljudi, živali in rastlin z naravnimi značilnostmi okolja in drugimi funkcijami naselja« (str. 10).

Na splošno predstavitev pomena načrtovanja javnih zelenih površin avtorji smiselno navežejo POT z ugotovitvijo o zgodovinskih vzrokih za nekatere ureditev zelenih površin, ki »kulturno sporočilno vrednost povezujejo z vsakdanjimi, rekreativnimi in turističnimi potrebami mesta« (str. 10).

Poglavje **Pot včeraj in danes** obravnava večnamenskost POTi, ki se kaže v njenem povezovanju zgodovinske vrednote (spomin na čas med 2. svetovno vojno, ko je bilo mesto Ljubljana ograjeno z bodečo žico) s sodobnimi funkcijami mestnih javnih površin. Rečeno z besedami avtorjev: »Spominski pomen POTi se utrjuje z vsakodnevnimi potrebami prebivalcev mesta« (str. 13).

Avtorji časovno in vsebinsko opredelijo kronologijo POTi in njeno obravnavo v prostorskih načrtih. Opozorijo na spreminjanje trase POTi, izpostavijo njene fizične značilnosti, pri čemer so posamezni odseki poti prikazani s fotografijami, ter poudarijo značaj POTi. Opredelijo jo kot sprehajalno-rekreatijsko ureditev, ki povezuje mestne predele in mestne zelene površine ter zaledje z mestom (str. 37). Avtorji ugotavljajo, da je POT načeloma sicer prostorska konstanta, prostor ob njej pa se spreminja glede na naravne danosti, grajeno tkivo in nove posege (str. 37).

Kot programske značilnosti POTi avtorji izpostavijo kombinacijo njene javne (POT kot javna mestna površina, vendar s skromnim javnim programom) in poljavne rabe (vrtci, šole). Hkrati poudarijo, da »izlet po POTi ponuja srečanje z bogato paleto raznolikih mestnih prizorišč, od sosek, industrijskih območij, cest in obvoznice do mestnega pokopališča, gozdov, kmetijskih in drugih rekreacijskih površin [...] krajine mestnega obrobja [...] in] poglede s POTi navznoter na Grajski hrib, Rožnik, Golovec in navzven na Krim, Tošč, Kamniške Alpe in Šmarno goro« (str. 42). Žal pa vsa navedena prizorišča ob POTi ne prispevajo ravno k sprostitvi njenih uporabnikov in lepi pogledi ne morejo nadomestiti skromne opreme, na kar opozorijo tudi avtorji, ki kot težave navajajo nepovezanost POTi v celoto, potek nekaterih delov po nepriljudnih okoljih, skromnost opreme in nove posege na območje POTi oziroma ob njej.

Za vzdrževanje POTi skrbi Društvo Zeleni prstan, vzdrževalna dela pa so zaupana podjetju Želva, katerega osnovna dejavnost je zaposlovanje in usposabljanje invalidov. Ker je POT z odlokom

zaščiten kot kulturni spomenik in spomenik oblikovane narave (1988), je zanjo odgovorna tudi Mestna občina Ljubljana.

Študija v tem poglavju namenja posebno pozornost uporabnikom s predstavitvijo nekaj splošnih ugotovitev, ki (so)določajo uporabnost odprtih javnih površin (bližina bivalnega okolja, dobra dostopnost, pestrost) ter dejavnosti na njih (nujne, neobvezne in socialne) (str. 47). Po podobnih merilih avtorji predstavijo uporabnike POTi z opisom načina rabe in priljubljenosti POTi, dostopnosti in varnosti.

Poglavje **POT jutri** je tako s prostorsko načrtovalskega kot z upravljaljskega in uporabniškega vidika središčna tema študije (str. 53–81).

V predstavitvi prostorskih možnosti za razvoj posameznih območij POTi (Prostorska zasnova 2002) avtorji navajajo pet skupin: nova poselitvena območja, industrijska območja, širitev storitvenih dejavnosti, širitev univerze in športno-rekreacijski programi (str. 54). Nekatere od predvidenih razvojnih usmeritev ogrožajo nezazidane, odprte površine ob POTi, ki so večinoma v kmetijski rabi (str. 54). Kljub temu pa po mnenju avtorjev obstajajo možnosti za širitev programov ob trasi in navezavo POTi na odprte mestne površine, po možnosti urejene za prostočasne dejavnosti meščanov, kot ugotavljajo Mataj et. al. (2004) (str. 58). V nadaljevanju avtorji študije predstavijo predloge za urejanje POTi v novih planskih dokumentih MOL (str. 58–62). Po njihovem mnenju formalne podlage za razvojno načrtovanje (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007; Odlok o strateškem prostorskem načrtu MOL, 2008; Odlok o izvedbenem prostorskem načrtu MOL, 2008) omogočajo »nadaljnje urejanje in spreminjanje oziroma izpopolnjevanje že obstoječih ureditev« (str. 62), pri čemer naj bi v nekaterih delih lahko ohranili sedanjo podobo, predvsem problematična območja pa se bodo po vsej verjetnosti spreminjala, pri čemer pa ne bi smeli ogroziti povezovalne narave POTi. Programska in prostorska nadgradnja je po mnenju avtorjev skoraj nujna tako v smislu večje programske pestrosti in razširitve pasu, kjer je to mogoče, kot glede povezovanja z mrežo pešpoti v širšem prostoru Ljubljane (str. 62).

Prostorsko nadgradnjo vidijo avtorji študije v bogatitvi zelenega pasu. Možnosti za to so na približno 25 odstotkih, možnosti povezave na kakšno drugo parkovno površino pa na 10 odstotkih trase (str. 63). Morebitna in možna programska nadgradnja (opremljenost s klopmi in počivališči, kotički za igro, muzej na prostem itd.) pa ne bi smela ogroziti zveznosti POTi za rekreacijo in POTi kot kulturnega spomenika.

Da POT ne bi bila obravnavana kot izolirana odprta mestna javna površina, jo avtorji umestijo v okvir ljubljanskih poti in s tem povezanih načrtovalskih izhodišč za javne zelene površine. Med njimi najprej opozorijo na pomen poznavanja potreb in vrednot uporabnikov, o katerih je podatke mogoče pridobiti le z ustreznimi empiričnimi raziskavami, nato pa na zdrave in prosti čas, ter ugotovijo, da »vodilo načrtovanju zelenih površin niso standardi in normativi, pač pa usklajevanje potreb, ciljev in prostorskih možnosti« (str. 78). No, verjetno kaže pri načrtovanju zelenih javnih površin upoštevati tudi »standarde in normative«, ki pa jih je treba prilagoditi potrebam uporabnikov, razvojnim ciljem lokalne skupnosti in prostorskim možnostim - ne nujno v tem zaporedju!

Kot priporočila za dobro prakso so prikazane izbrane ureditve, ki se lahko primerjajo s POTjo

na fizični, sporočilni ali strukturni ravni (Zeleni obroč Bostona – Emerald Necklace, Red Trail – Boston, trasa Berlinskega zidu (str. 79–81).

V celoti podpiram glavni sklep v **zaključkih** zadnjega poglavja, »da se za nov zagon v praksi urejanja in vzdrževanja ter za izdelavo novih prostorskih aktov vendar izvede javnomnenjska raziskava, ki naj postane ena od podlag za načrtovanje prenove in razvoja javnih zelenih in odprtih površin v mestu« (str. 86). Avtorji so s tem v celoti potrdili enega od namenov moje predstavitve, ki sem ga navedla na začetku.

Čeprav nisem oziroma zato, ker po stroki nisem prostorska načrtovalka, me je pri prebiranju obravnavanega dela najbolj pritegnila **celovitost pristopa** k obravnavani temi, s čimer so avtorji dokazali, da prostorsko načrtovanje dojemajo kot interdisciplinarno dejavnost, v kateri naj bi poleg strokovnjakov različnih strok sodelovali tudi drugi akterji načrtovalskega in pozneje izvajalskega procesa – od lastnikov in upravljavcev do uporabnikov in vzdrževalcev. Morda bi kazalo v prihodnje v podobnih študijah nekoliko več pozornosti nameniti upravljanju javnih zelenih mestnih površin in opredeliti neposredno odgovornost zanje, ki bi vključevala tudi zagotavljanje rednega vira finančnih sredstev za njihovo vzdrževanje. Nesprejemljivo je namreč, da je zagotavljanje sredstev za vzdrževanje, obnovo in morebitno širjenje zgodovinsko, kulturno in rekreacijsko tako pomembne javne zelene površine, kot je ljubljanska POT, odvisno od »dobre volje« ali celo od strankarske pripadnosti vsakokratnega župane/županje mesta. Prav gotovo je v varovanje in vzdrževanje javne mestne površine nujno pritegniti tudi uporabnike kot posameznike ali kot javne ustanove (šole, vrtci) ter nevladne organizacije. Bilo pa bi malce naivno slednjim prepustiti upravljanje in vzdrževanje tako obsežne kulturno-zgodovinske in naravne vrednote, kot je POT.

Metodološko je študija odlično opravljena in predstavljena. Kljub očitno poljudno (beri: berljivo) naravnemu besedilu pa vsaj strokovni bralec pogreša številčno ponazoritev nekaterih ugotovitev, npr. podatke o gostoti poselitve ob posameznih delih poti, o obiskanosti po mesecih, dnevih v tednu, urah v dnevu in še kaj. Ne glede na to pa je študija lahko vzoren primer predstavitve raziskovalnega dela v knjižni obliki. Seveda so avtorji imeli srečo, da je bil naročnik Mestna občina Ljubljana, ki je zagotovila tudi sredstva za objavo.

Za konec pa še nekaj stavkov o mojem osebнем doživljanju POTi. Poleg vsakoletnega pohoda ob prazniku 9. maja, ko se z možem in skupino prijateljskih Trnovčanov udeležim pohoda, po POTi večkrat kolesarim in opazujem tako okolico kot dogajanje na POTi. Mladi pari z otroškimi vozički, starši, dedki in babice s predšolskimi otroki, sprehajalci vseh starosti in obeh spolov, tekači in kolesarji se srečujemo brez navora, se po potrebi umaknemo ali stopimo s kolesa, se kdaj pa kdaj drug drugemu nasmehnemo in nadaljujemo pot. Zame, pa tudi verjetno za večino drugih uporabnikov, POT pomeni predvsem sprostitev in nabiranje novih moči. Da bi ohranila to vlogo, je treba preudarno pristopiti k nadgrajevanju njene opreme in širjenju ponudbe ob njej. Prav rada bi zvedela, kaj o tem mislijo drugi uporabniki POTi in stanovalci ob njej!

prof. dr. Ana Barbič

E-pošta: ana.barbic@bf.uni-lj.si